

ממשלת צ'כוסלובקיה בגולה

אחרי ועידת מינכן (29-30 בספטמבר 1938), שבה הסכימו ראש-ממשלת בריטניה נוויל צ'מברלין וראש-ממשלת צרפת אדואר דלדיה לדרישות היטלר למסור לגרמניה שטחים נרחבים בצ'כוסלובקיה, התפטר נשיא צ'כוסלובקיה אדורד בנש והלך בגולה. בפרוץ מלחמת-העולם השנייה הקים בנש בצרפת ועד לאומי צ'כוסלובקי. אחרי מפלת צרפת ביוני 1940 עבר הוועד ללונדון, וב-21 ביולי 1941 זכה בהכרת בריטניה וברית-המועצות כממשלה הגולה של צ'כוסלובקיה. מאז כינונה של הממשלה היתה מטרתו העיקרית של בנש השגת הכרה בין-לאומית בהמשכיותה החוקית של הרפובליקה הצ'כוסלובקית ובגבולותיה שלפני ועידת מינכן. אחת מפעולותיה הראשונות של הממשלה הגולה היתה כינון מועצת מדינה (Statni Rada), מעין פרלמנט זמני שיהיה גוף מלכד לפעולות ההתנגדות לנאצים. הממשלה הגולה ניהלה משא-ומתן מקיף עם 'ממשלת פולין בגולה' שבראשות ולדיסלב שיקורסקי במטרה להגיע לכלל הסכמה מרחיקת-לכת עמה, ואולם, מאמציהם של שני הצדדים לא עלו יפה. פליטים יהודים מצ'כוסלובקיה שהגיעו לפולין, לברית-המועצות, לארץ-ישראל, לצרפת ולבריטניה, היו חלק גדול מיחידות צבא צ'כוסלובקיה שהוקמו בגולה, ושיעורם נאמד בכ-50% מכלל המשרתים ביחידות ההן. משכילים שהצליחו לברוח לבריטניה לפני פרוץ המלחמה ושידיעתם את השפה האנגלית היתה טובה דיה, עמדו לשירות הממשלה הגולה בתפקידים מתפקידים שונים, ביחוד במודיעין ובמשרד החוץ.

ארנסט פרישר, מי שהיה ראש המפלגה היהודית בצ'כוסלובקיה (1935-1939), מונה לנציג הקבוצה הלאומית היהודית במועצת המדינה. הוא פיתח רשת לפעולות הצלה וסיוע, ועם נציגי הממשלה הגולה בז'נבה, בסטוקהולם ובליסבון אירגן משלוחי חבילות מזון, תרופות וכספים למחנות הריכוז, בעיקר לגטו טרזינשטט. הקו הרשמי של הממשלה הגולה היה, שלא לעשות בצ'כוסלובקיה כול פעולת התנגדות מסוכנת העלולה לעלות בחייהם של מאות או אלפי אדם. הפעולה הראוונתנית ביותר שאישרה הממשלה הגולה היתה ההתנקשות ברינהרד היידריך, 'פרוטקטורט הרייך' בפועל בבוהמיה ומורביה. היידריך חוסל ב-27 במאי 1942, ובפעולות תגמול בעקבות חיסולו רצחו הגרמנים צ'כים רבים, הרסו את שני הכפרים לידיצה ולז'קי (Lezaky) ורצחו את כול יושביהם הגברים.

המידע שזרם מפראג ללונדון והמודיעים בפרוטקטורט בשירות המודיעין הצבאי הצ'כי בלונדון, איפשרו לממשלה הגולה לספק מידע חשוב לבעלות-הברית. באוגוסט 1942 פנה ה'קונגרס היהודי העולמי' בבקשה לאשר את המידע על תוכנית הגרמנים להשמיד את היהודים, (בעקבות מברק רינגר), אך הנשיא בנש הגיב רק בנובמבר 1942, בהשמיטו את איזכור גירושי ההמונים בפרוטקטורט. ואולם, בנש וממשלתו שיתפו פעולה הדוקה עם

ההנהגה היהודית בעולם החופשי ובארץ-ישראל, ואף נקטו כמה צעדים דיפלומטיים, ובכלל זה התערבו אצל הוטיקן ואצל ממשלות בעלות-הברית למען היהודים הנרדפים וגיננו בפומבי את האנטישמיות. שר החוץ, ין מסריק, היה פעיל במיוחד בענייני היהודים, ודברים שהשמיע ברדיו ובהתכנסויות למיניהן היו אוהדים מאוד למצוקתם. באמצע יוני 1944 שידר נציג הממשלה הגולה בז'נבה, ד"ר ירומיר קופצקי לעולם החופשי מידע אודות הפרוטוקולים של אושוויץ, שהגיעו אליו מברטיסלבה שבסלובקיה בצינורות מחתרתיים, ובהם מידע על תהליך ההשמדה באושוויץ.

ממשלתו של בנש היתה הממשלה הגולה היחידה של מדינה במזרח אירופה שאחרי המלחמה הותר לה לשוב למולדתה, והיא היתה לממשלה הזמנית בצ'כוסלובקיה המשוחררת. היא הוציאה לפועל שינויים מרחיקי לכת במדיניות ביחס למיעוטים, במטרה להפוך את צ'כוסלובקיה למדינה הומוגנית ככול האפשר מבחינה לאומית. המיעוט הגרמני וחלק מהמיעוט ההונגרי גורשו לארצם, וקרפטורוס סופחה לברית-המועצות על-פי ההסכם עם הסובייטים מיום 29 ביוני 1945. ליהודים ששרדו אחרי השואה ניתנה אפשרות להכריז על עצמם מבחינה לאומית כעל צ'כית או כעל סלובקים.